

КОМПАРАТИВНИ ПРЕГЛЕД ЗАШТИТЕ ПРАВА ПРОИЗВОЂАЧА БАЗЕ ПОДАТАКА У ХРВАТСКОМ И СРПСКОМ ПРАВУ

Надежда Љубојев^{1*}, Маријана Дукић Мијатовић²

¹Универзитет у Новом Саду, Технички факултет „Михајло Пупин”,
Зрењанин, Србија

²Универзитет у Новом Саду, Економски факултет у Суботици,
Суботица, Србија

* *nadezda.jubojev@gmail.com*

Апстракт

У раду се анализира право произвођача базе података, које је искључиво право које овлашћује свог носоца да другоме забрани или му дозволи да користи одређену базу података, односно збирку уређених и систематизованих података, ауторских дела или других материјала који су доступни електронским или другим путем. Међутим, база података може да буде збирка у смислу ауторског права збирке, па је такође садржај такве анализе у раду. Предмет упоредноправне анализе су одредбе важећих прописа у Републици Хрватској и Републици Србији, те утврђивање њихове усклађености са Директивом 96/9/ЕЗ о правној заштити база података. При анализи су коришћене историјскоправна и упоредноправна метода. На основу анализе, аутори указују на то да су усвојена решења о заштити база података у ЕУ у великој мери утицала на усвајање одговарајућих прописа у Републици Србији и закључују да су прописи који регулишу ову област у Републици Србији скоро у потпуности усклађени са регулативом ЕУ.

Кључне речи: сродно право, база података, компаративни преглед, хрватско право, збирка, Србија.

A COMPARATIVE OVERVIEW OF DATABASE MANUFACTURERS' PROTECTION OF RIGHTS IN THE CROATIAN AND SERBIAN LAWS

Abstract

This paper analyzes the right of a database manufacturer which is the exclusive right that authorizes its holder to prohibit or permit another to use a particular database, i.e. the collection of regulated and systematized data, copyright works or other materials that are available electronically or otherwise. However, the database can be a collection in terms of the copyright of the collection, so it also represents the content of the analysis in this paper.

The subject of comparative analysis are the provisions of the current regulations in the Republic of Croatia and the Republic of Serbia, and determining their compliance with the Directive 96/9/EC on the legal protection of databases. The analysis used a historical legal and normative legal method. Based on the analysis, the authors point out that the adopted solutions for the protection of databases in the EU greatly influenced the adoption of the corresponding regulations in the Republic of Serbia, concluding that the regulations governing this area in the Republic of Serbia are almost completely aligned with the EU regulations.

Key words: related law, database, comparative overview, Croatian law, collection, Serbia..

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У савременом друштву, које карактерише развој информационо-комуникационих технологија, у свим областима живота постоји велика количина информација и података, које је потребно системски организовати како би биле приступачније.¹ Стварање таквих система – база података – често повлачи велика улагања у погледу новца, времена и др., па је због тога потребно пружити заштиту произвођачима тих база података, које су данас најчешће у електронском облику (забележене на електронском медију, који је доступан корисницима путем компјутера).² Њихове инвестиције се најчешће штите од неовлашћене употребе и крађе. Неки аутори сматрају да је развој информатичког тржишта на основу значајних улагања у информационе системе могућ само ако се обезбеди јединствена правна заштита произвођача базе података (Пак, 2010, стр. 416).

Право произвођача базе података као сродно право први пут је у Републици Србији (даље: Р. Србија) регулисано *Законом о ауторским и сродним правима* из 1998. године. При регулисању је законодавац пошао од решења из међународног права, и то одредаба Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине (*Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS Agreement*)³ и Директиве 96/9/ЕЗ Европског парламента и Ве-

¹ Међу првим комерцијалним базама података је *Knight-Ridder's Dialog Information Services*, која се развила из владиног уговора са компанијом *Lockheed Aerospace Company* за катоголизацију Насиних досијеа (NASA) (Rosler, 1995, p. 105).

² Потенцијална вредност информација прикладних за поновну употребу на европском тржишту процењује се на 68 милијарди евра (Marcowitz-Bitton, 2015, p. 424. наведено према: Matanovac-Vučković & Kanceljak, 2018, стр. 369).

³ *TRIPS Agreement* утврђује да збирке података или других материјала без обзира на форму у којој су доступне кориснику и које због избора или уређивања садржаја представљају духовну творевину треба да буду као такве заштићене (чл. 10, § 2). Сматра се да је ова регулатива била значајан корак на путу ефикасне заштите базе података јер је први пут један међународни акт предвидео заштиту збирки података, а не само збирки књижевних и уметничких дела (Пак, 2010, стр. 416). Слично то-

ћа од 11. марта 1996. године о правној заштити база података (даље: Директива 96/9/ЕЗ). *Законом о ауторским и сродним правима* из 2004. године извршена су додатна усклађивања са Директивом 96/9/ЕЗ.

У хрватском праву *Законом о ауторском праву* из 1991. године (даље: ЗАП) била је уређена ауторскоправна заштита база података, па за ову заштиту није било потребно неко значајније усклађивање. Међутим, *sui generis* заштита базе података, која не задовољава услове као ауторско дело, у хрватском праву је предвиђена тек *Законом о ауторским правима и сродним правима* из 2003. године (даље: ЗАПСП), у посебном поглављу.⁴ У складу са Директивом 96/9/ЕЗ, ЗАПСП, као основни пропис којим је уређена ова област, дефинише шта се сматра *sui generis* базом података, ко је субјект права, садржај права, ограничења права, права и обавезе произвођача и трајање заштите.

Хармонизација ауторског и сродних права путем директива у ЕУ почела је почетком деведесетих година XX века (Rosler, 1995, р. 109). Крајем 2015. године, у Европској унији (ЕУ) започета је свеобухватна реформа ауторског права (Марковић, 2017, стр. 79 и даље). Тако се у оквиру ЕУ последњих година приступило низу законодавних активности које су усмерене на стварање јединственог дигиталног тржишта, односно тржишта у којем примат има размена добара и услуга помоћу савремене дигитално-информационе технологије (детаљније: Марковић, 2017, стр. 80 и даље; Поповић, 2017, стр. 96; Радовановић, 2017, стр. 113). Данас је ова област заштите у оквиру ЕУ хармонизирана.⁵

Циљ овог рада биће у томе да се компаративном анализом српског и хрватског права укаже на процес усклађивања са правом ЕУ, посебно на степен њихове усклађености у овој области, са упо-

ме, члан 5 *Уговора о ауторском праву (WIPO Copyright Treaty of 1996)* предвиђа заштиту ауторских права збирки података или другог материјала „у било којој форми” (Hugenholtz, 2000, р. 70–74).

⁴ За разлику од ЗАП-а, ЗАПСП се заснива на *монистичкој концепцији* ауторског права. Према монистичкој теорији о правној природи субјективног ауторског права, као и решења садржаних у већини прописа о ауторском праву, под субјективним ауторским правом подразумева се јединствено, *sui generis* право, састављено од личноправних и имовинскоправних овлашћења аутора, које штити аутора поводом његовог ауторског дела (Спаић, 1983, стр. 23); (О монистичкој концепцији ауторског права детаљније видети у: Henneberg, I. 2004) Монистичка концепција прихваћена је у правним порецима већине земаља континенталног права, којем хрватски и српски приватноправни поредак припада (детаљније о припадности Р. Хрватске: Gavella et al., 2005). О правној природи ауторског и сродних права детаљније: Gliha, 2017, стр. 19–51.

⁵ О развоју хармонизације ауторског права у ЕУ: Gliha, 2002, стр. 83 и даље.

риштима у међународним, европским и домаћим правним документима, уз примену историјскоправног и нормативноправног метода.

ДИРЕКТИВА 96/9/ЕЗ О ПРАВНОЈ ЗАШТИТИ БАЗА ПОДАТАКА

Законодавна активност ЕУ састоји се у усклађивању одређених посебних аспеката права интелектуалне својине стварањем јединственог европског система (Bainbridge, 2007; Bently & Sherman, 2004; Cornish & Llewelyn, 2003). У Директиви 96/9/ЕЗ, која је донета 1996. године, предвиђена је заштита база података у електронском и у другом облику.⁶ Она има за циљ да пружи уједначену заштиту њиховим творцима.⁷ Према Директиви 96/9/ЕЗ, база података као предмет заштите је збирка независних дела, података или других материјала, сређених на систематичан или методичан начин, којима може појединачно да се приступи електронским или неким другим путем (чл. 1, ст. 2).

Према томе, Директивом 96/9/ЕЗ предвиђају се два облика заштите за базу података. Први је ауторскоправна заштита за ауторско дело збирке. Овај облик заштите је у многим државама и раније постојао. Обавеза заштите базе података као ауторског дела збирке је прописана, независно од Директиве 96/9/ЕЗ, у чл. 10 ст. 2 TRIPS-а, као и у *Уговору о ауторском праву* (1996) чл. 5.⁸ Други облик зашти-

⁶ Међу првим пресудама на основу Директиве 96/9/ЕЗ – у Белгији: *UNMS v. Belpharma Communication*, Court of Brussels 16 March 1999, [1999] Auteurs & Media 370. у Француској: *France Télécom v. MA Editions*, Tribunal de commerce de Paris 18 June 1999, [1999] Droit de l'informatique & des télécoms 57, [1999] Multimedia und Recht 568. Оптужени су копирали податке о претплатницима без одобрења и учинили их доступним на мрежи путем Минитела и интернета. У овом случају, суд је први пут донео одлуку да су телефонски именици, у било ком облику, базе података у складу са законом, јер је утврђена значајна инвестиција за трошкове прикупљања, верификације и одржавања података. У Холандији: President District Court The Hague, 20 March 1998, [1998] Informatierecht/AMI 65 (Vermande/Bojkovski) према: Hugenholtz, 2001.

⁷ Доношењу Директиве 96/9/ЕЗ претходиле су опсежне припреме, које су као резултат имале више различитих верзија текста (детаљније: Rosler, 1995, р. 109; Дракулић, 2000, стр. 361–362).

⁸ *Уговор о ауторском праву* (1996) посебан је споразум у смислу чл. 20 Бернске конвенције (Народне новине, Међународни уговори, бр. 12 (1993) и 3 (1999)). Отворен је за приступање свим државама чланицама Бернске уније. Р. Србија је приступила овој међународној конвенцији (Текст уговора видету у: Тодоровић, 2000, стр. 85–91). *Бернска конвенција за заштиту књижевних и уметничких књижевних дела* од 9. септембра 1886, допуњена је у Паризу 4. маја 1896, ревидирана у Берлину 13. јануара 1908, допуњена у Берну 20. марта 1914, ревидирана у Риму 2. јун 1928, у Бриселу 26. јун 1948, у Стокхолму 14. јул 1967. и у Паризу 24. јул 1971, те измењена 28. септембра 1979.

те је *sui generis* заштита, чија правила су први пут прописана у Директиви 96/9/ЕЗ и овај облик заштите има карактер права сродног ауторском праву.⁹ Сматра се да је на тај начин призната специфичност и разноврсност база података као предмета заштите, јер је предвиђена не само ауторскоправна заштита оригиналних база података него и *sui generis* право произвођача неоригиналних база података (Derclaye, 2002). На тај начин је Директива 96/9/ЕЗ први акт којим се регулише правна заштита база података на целовит начин (Hugenholtz, 2000, р. 70–75). Ауторка Јасна Пак сматра да право *sui generis* одговара прагматичним захтевима да се охрабри прикупљање и обрада информација које може велики број лица да користи, али и да истовремено ово право доприноси заштити ауторског права од његове примене на дела која имају „слабу оригиналност”¹⁰ (Пак, 2010, стр. 416).

Након усвајања и касније имплементације Директиве 96/9/ЕЗ, извештавано је о више од 25 судских одлука о *sui generis* заштити база података, углавном у судовима у Немачкој, Холандији и Француској (Gaster, 2000, р. 87; Veunen, 2007).

Право *sui generis* припада оном ко је инвестирао у базу података, а по Директиви 96/9/ЕЗ, то је произвођач базе података. То не мора бити аутор базе података. Да би била предмет *sui generis* заштите, база података не мора да буде ауторско дело збирке, али мора бити резултат значајног улагања њеног произвођача у прибављање података, њихову верификацију или одговарајућу презентацију.¹¹

⁹Детаљније о базама података као *sui generis* праву или праву сродном ауторском праву у: Derclaye, 2002, р. 981–1011; Derclaye, 2005, р. 420–430; Gliha, 2006б, стр. 93–114.

¹⁰ Аутор Јасна Пак износи да је у неким државама чланицама ЕУ, на пример, у Великој Британији, прихваћена пракса заштите збирке ниског нивоа оригиналности (енгл. *sweat of the brow* – критериј за заштиту по основу ауторског права). У Данској, Финској и Шведској *catalogue right* – примењивао се на неоригиналне збирке података. У другим државама није било алтернативне заштите за ове збирке (Пак, 2010, стр. 416–417).

¹¹ У случају *Fixtures Marketing Ltd v Oy Veikkaus Ab*, захтев за претходну одлуку односи се на тумачење чл. 7. Директиве 96/9/ЕЗ. Захтев је упућен у оквиру спора који је покренуо Фиксџурес против друштва Веикаус, које се у сврху организације клађења користило подацима узетим из распореда утакмица енглеског фудбалског првенства. Европски суд правде је одлучио да израз „улагање у прибављање садржаја” базе података у смислу чл. 7, ст. 1 Директиве 96/9/ЕЗ треба схватити: „тако да се он односи на материјале коришћене за тражење постојећих елемената и њихово прибављање за базу података. Он не обухвата материјале коришћене за стварање саставних елемената садржаја базе података. У контексту састављања распореда утакмица за потребе организације фудбалских првенстава стога не обухвата ресурсе намењене за одређивање датума, времена и парова тимова за различите утакмице у оквиру првенства” European Court

Директива 96/9 омогућава ствараоцу базе података, који докаже да је дошло до квалитативног и/или квантитативног значајног улагања у прибављање, верификацију или презентацију њеног садржаја, право да забрани *извлачење* и/или *поновно коришћење* целокупног или значајног дела, квалитативно или квантитативно, садржаја такве базе података (чл. 7, ст. 1).¹² Поред тога што је Директивом 96/9/ЕЗ предвиђен садржај права, предвиђена су и ограничења искључивих права.¹³ Међутим, легални корисник заштићене базе података сме да врши наведене радње, али само ако се оне односе на небитне делове базе података.

Дужина трајања *sui generis* права ствараоца базе података износи 15 година почевши од почетка године која следи ону у којој је завршена база података. Уколико је база током периода заштите ревидирана уз знатна улагања њеног произвођача, заштита за ревидиране делове почиње испочетка.

ПРАВО ПРОИЗВОЂАЧА БАЗЕ ПОДАТАКА У РЕПУБЛИЦИ ХРВАТскоЈ

Пре уласка у ЕУ Република Хрватска (даље: Р. Хрватска) спровела је обиман поступак усклађивања свога правног поретка са правним тековинама ЕУ (*aquis communautaire*). Споразумом о

Reports 2004 I-10365 (Детаљније о пресуди: Murray, 2013; Cooper Dreyfuss & Pila, 2018) <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62002CJ0046&lang1=fi&type=TEXT&ancre>.

¹² У иностраној судској пракси појам *поновног коришћења* из чл. 7. Директиве 96/9 тумачи се тако да се односи „на сваку активност која без пристанка особе која је израдила базу података чини доступним јавности резултате њених инвестиција, чиме је лишавана прихода који би јој омогућили да амортизује трошкове инвестиције” (видети пресуду од 9. новембра 2004, *The British Horseracing Board i dr*, C-203/02, Zb. стр. I-10415, т. 51). „Овај појам односи се на сваку неовлашћену активност стављања на располагање јавности садржаја базе заштићених података или знатног дела таквог садржаја (*The British Horseracing Board* и др. т. 67; пресуда од 5. марта 2009, *Apis-Hristovich*, C-545/07, Zb. I-1627, т. 49, као и пресуда од 18. октобра 2012, *Football Dataco i dr.*, C-604/10, т. 34.). Природа и облик поступка у том смислу нису релевантни” (пресуда од 18. октобра 2012, *Football Dataco i dr.*, т. 20) (видети: пресуду Европског суда правде од 19. 12. 2013. у предмету C-202/12 INNOWEB. ECLI: EU: C:2013:850).

¹³ Директива 96/9/ЕЗ оставља државама чланицама да предвиде изузетке од права *sui generis* – да произвођачи базе података која је у било којем облику стављена на располагање јавности могу, без одобрења њеног произвођача, извлачити или поновно користити знатан део њеног садржаја: „(а) у случају коришћења садржаја неелектронске базе података за приватну употребу; (б) у случају коришћења у настави или научном истраживању, уз навођење извора и у мери оправданој некомерцијалном сврхом; (ц) у случају коришћења и/или поновног коришћења за потребе јавне сигурности или управног или судског поступка” (Директива 96/9/ЕЗ, чл. 9).

стабилизацији и придруживању (СПП), који је закључила са ЕУ, Р. Хрватска је преузела обавезу да ће пружити ниво заштите ауторског и сродног права који постоји у ЕУ, укључујући и ефикасна средства за спровођење тих права (ССП чл. 71). Доношењем ЗАПСП, те изменама овог закона, Р. Хрватска је ускладила свој ауторскоправни поредак са *aquis communautaire* и тиме испунила обавезе које су пред њу стављене ССП (Adamović, et al., 2006; Adamović, et al., 2007). У хрватској теорији се сматра да је после тога наступило врло захтевно раздобље доследне примене имплементираних одредби, нарочито колективног остваривања права, те ефикасног остваривања заштите ауторскоправних овлашћења судским и вансудским путем (Jug Duraković, 2009, стр. 628).

Као што је већ речено, ауторско право у Р. Хрватској, до доношења ЗАПСП, било је регулисано ЗАП, а тек је са ЗАПСП у потпуности усклађено с правном тековином ЕУ (Jug Duraković, 2009; Gliha, 2007; Matanovac, 2007). У хрватском праву ова област је регулисана у складу са Директивом 96/9/ЕЗ, која има за циљ да пружи уједначену заштиту произвођачима база података. Поред тога, Р. Хрватска је ускладила ову област у великој мери с потребама информатичког друштва са два WIPO интернет уговора и с *aquis communautaire* ЕУ¹⁴ (Jug Duraković, 2009, стр. 628).

У складу са Директивом 96/9/ЕЗ, предвиђена је заштита база података у електронском и другом облику. Базе података су одређене као збирке самосталних дела, података или другог материјала распоређеног на систематичан или методичан начин, доступне електронским или другим средствима. Ова дефиниција је потпуно усклађена са Директивом 96/9/ЕЗ. Предвиђена је двострука заштита база података, зависно од тога да ли је база података ауторско дело или она не задовољава услове за ауторско дело.

Да би база података била заштићена ауторским правом, као оригинална база података, потребно је да представља индивидуалну интелектуалну творевину. Таква оригинална база података збирка је самосталних ауторских дела,¹⁵ података или друге грађе која према

¹⁴ Р. Хрватска је испунила међународне обавезе из WIPO Уговора о ауторском праву (WCT) (ступио на снагу 2002) и WIPO Уговора о интерпретацијама и фонограмима (WPPT) (ступио на снагу 2002), које је ратификовала (Народне новине, 6/2000), као и обавезе преузете ССП у ЕУ. Аутор Igor Gliha исиче да је донето више директива којима се настојало хрватски ауторскоправни систем прилагодити захтевима модерног, информатичког друштва у којем се отварају нови начини искоришћавања ауторских дела и предмета сродних права, али и њихове повреде, на начин да се пружи ефикасна заштита носиоцима права, али и да се истовремено кроз ограничења тих права заштити јавни интерес (Gliha, 2006a).

¹⁵ С обзиром на то да европски законодавац није дао дефиницију ауторског дела, државе чланице дефинишу ауторско дело на различите начине (или га уопште

избору или распореду саставних елемената чини оригиналну интелектуалну творевину аутора и која је уређена по одређеном систему или методи, чији су елементи појединачно приступачни електронским или другим средствима. С друге стране, неоригинална база података је дефинисана као збирка самосталних дела, података или друге грађе у било којем облику, који су уређени на систематичан и методичан начин и појединачно доступни електронским или другим средствима, при чему постизање, верификација или представљање њеног садржаја захтева квалитативно и/или квантитативно знатно улагање које се састоји од средстава, утрошеног времена и уложеног труда (Matanović Vučković, 2018; Zlatović, 2009, str. 58; Jug Duraković, 2009). У пракси се чешће појављују неоригиналне базе података као предмет интереса поновне употребе информација.¹⁶

Према томе, предвиђена је заштита и за базе података које не задовољавају услове за ауторскоправну заштиту, али је за њихово стварање потребно веће улагање, било с обзиром на прибављање садржаја или његову проверу, или презентацију, у складу са Директивом 96/9/ЕЗ. Ова заштита је *sui generis* заштита. *Sui generis* право произвођача базе података траје 15 година, а рок почиње да се рачуна почевши од почетка године која следи иза оне у којој је завршена база података.

Ауторско право у хрватском правном поретку настаје стварањем ауторског дела и припада лицу које је то дело створило (Gliha, 2017, стр. 79). Хрватски правни поредак притом не одступа од било којег другог правног поретка који припада европскоконтиненталном правном кругу. У вези с питањем припадања права произвођача базе података, ситуација је битно другачија у односу на ауторско право. Произвођач базе података, као изворни носилац права на неориги-

не дефинишу (скандинавске земље)). Р. Хрватска, као држава европско-континенталног правног круга, дефинише ауторско дело у складу са тим.

¹⁶ Право на поновну употребу информација уређено је Директивом 2013/37 ЕУ Европског парламента и Већа од 26. јуна 2013. о измени Директиве 2003/98/ЕЗ о поновној употреби информација јавног сектора (ОЈ Л 175, 27. 6. 2013, стр. 1–8) и Директивом 2003/98/ЕЗ Европског парламента и Већа од 17. новембра 2003. године о поновној употреби информација јавног сектора (ОЈ Л 345, 31. 12. 2003. године, стр. 90–96) (даље: ПСИ директива). ПСИ директива у хрватском праву је имплементирана Законом о праву на приступ информацијама (Народне новине, бр. 25/2013, 85/2015); детаљније о односу права на приступ информацијама и права произвођача база података: Derclaye, 2007, р. 23–24. Ауторка Естел Дерклај (Estelle Derclaye) закључује да би требало, кад је реч о праву произвођача базе података, дати предност поновној употреби информација испред тога сродног права кад је оно у рукама државе, нарочито у ситуацијама кад је реч о информацијама о природи (Derclaye, 2008а, р. 19) – о праву на приступ информацијама о природи: Ofak, 2015, стр. 199 и даље.

налној бази података, јесте *правно* или *физичко* лице које је предузело иницијативу и ризик улагања у стварање базе података.¹⁷ За разлику од ауторског права, нема никакве препреке да право произвођача базе података припада изворно правном лицу, као и физичком, ако испуњава услове за стицање права.¹⁸ Ту нема никакве разлике између прописа европских држава.¹⁹ Зато држава, односно органи јавног сектора, без икаквих ограничења могу бити носиоци права произвођача база података ако испуњавају за то прописане законске услове.²⁰ То је битна разлика у односу на ауторско право. У новијој хрватској ауторскоправној теорији се истиче да, будући да се, на основу дефиниције, код правне заштите неоригиналних база података штити улагање новца, рада, времена и труда, а не креативност која се штити код ауторског права – постоје схватања да се држава која је носилац тог права чији предмет је створен новцем порезних обвезника може само ограничено позивати на своје право кад је оно у супротности с правом на поновну употребу информација (Matanovac-Vučković & Kanceljak, 2018, стр. 386).

Пратећи начело да ауторско право припада аутору, јасно је да настаје проблем кад је ауторско дело створено у радном односу или у државној или јавној служби. Зато ауторке Romana Matanovac-Vučković & Ivana Kanceljak дају предлоге *de lege ferenda* у вези са ауторскоправним уређењем, који би омогућили бољу примену права на поновну употребу информација јавног сектора. Ауторке сматрају да би се у сваком појединачном случају требало предвидети коме припада право искоришћавања ауторског дела насталог у радном односу, односно у државној или јавној служби, уговором о раду или неким другим актом. На исти начин треба поступити у ситуацијама када се ауторско дело ствара на основу наруцбе. Сам уговор о наруцби ауторског дела не подразумева да је наручилац стекао и права искоришћавања нарученог, испорученог и плаћеног дела (Gliha, 2005). Управо супротно, ако уговором није изричито одређено, права искоришћавања на нарученом и израђеном делу задржава аутор, у целости.²¹ Описана је ситуација по хрватском ЗАПСП, али је слична ситуација и у правним порецима других европских држава. Зато, ако

¹⁷ ЗАПСП чл. 147, ст. 1 и 2. Детаљније: Gliha, 2006б, стр. 97.

¹⁸ Види: ЗАПСП чл. 147, ст. 2.

¹⁹ Нема разлике на основу чињенице да је право произвођача база података усклађено на европском нивоу са Директивом 96/9/ЕЗ.

²⁰ Код права произвођача база података нема никакве препреке да изворни носилац у свим гореописаним правним системима буде држава, односно органи јавног сектора. Тако је и у Р. Хрватској, под претпоставком да држава, односно органи јавног сектора, испуњавају услове из ЗАПСП прописане за стицање овог права.

²¹ Члан 74, став 2 ЗАПСП.

орган јавног сектора жели стећи права искоришћавања ауторског дела или права произвођача базе података од лица од којег је наручило његову израду, мора то детаљно и јасно у писменом облику уговорити у уговору о нарудби или неком другом уговору (Matanovac-Vučković & Kanceljak, 2018, стр. 375–376).

ПРАВО ПРОИЗВОЂАЧА БАЗЕ ПОДАТАКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

На основу одредаба *Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њених држава чланица*, са једне стране, и Р. Србије, са друге стране (даље: Споразум), односно са одредбама *Прелазног споразума о трговини и трговинским питањима између Европске заједнице*, са једне стране, и Р. Србије, са друге стране, у току је процес усклађивања српског права са правом ЕУ. Ратификацијом Споразума, а не ступањем на снагу, као што је уобичајена пракса код међународних уговора, одредбама члана 72, т. 2 Споразума, Р. Србија се обавезала на то да ће „настојати да обезбеди постепено усклађивање постојећих закона и будућег законодавства са правним тековинама Заједнице” у областима које су наведене у Споразуму. „У питању је сложена обавеза у чијем испуњавању ће, поред легислативних органа, учествовати и органи друге две гране власти, па се у том смислу може говорити не само о законодавном, већ и о судском усклађивању унутрашњих прописа” (Вукадиновић, 2010, стр. 36). Сматра се да је до сада несумњиво право ЕУ из области ауторских и сродних права имало великог утицаја на обликовање прописа о заштити ауторских и сродних права Р. Србије. „У том смислу, може се констатовати да су наши прописи који уређују заштиту ауторских и сродних права у великој мери усаглашени са правом ЕУ” (Миладиновић, 2008, стр. 297). *Закон о ауторском и сродним правима* (даље: ЗАСП)²² усклађен је са Директивом 96/9/ЕЗ. Значај права интелектуалне својине ЕУ је и у томе што оне земље које тренутно нису чланице ЕУ приликом обликовања свог националног законодавства из ове области преузимају решења из директиве ЕУ (Миладиновић, 2010).

Предмет заштите

Предмет заштите је база података. База података је збирка на систематичан или методичан начин уређених података, ауторских дела или других материјала, који су појединачно доступни електронским или другим путем.

²² Сл. гласник РС, бр. 104 (2009), 99 (2011), 119 (2012) и 29 (2016) – одлука УС.

Заштита базе података обухвата: целокупан садржај базе података; сваки квалитативно или квантитативно битан део садржаја базе података; квалитативно или квантитативно небитне делове базе података уколико се они поновљено и систематски користе, што је у супротности с уобичајеним начином коришћења или неразумно оштећује легитимне интересе произвођача базе података.²³

Данас глобална компјутерска мрежа представља уобичајени вид комуникације, како у пословном тако и у свакодневном животу. Убрзани развој информационо-комуникационе технологије омогућио је стварање низа правних информационих система и њихово обједињавање у оквиру информационих мрежа. Овакви системи постоје у свим областима права (правосуђу, законодавству, јавној управи и др.). Заједничка им је примена информационе технологије. Неке од значајних база података у оквиру правног информационог система су: о прекршајима, о регистрацији моторних возила, евиденција пореских дужника, подаци за личне карте, евиденција о судским предметима, евиденција о решењима о управним стварима, пун текст судских одлука и публикација (судска пракса) и др. (детаљније: Димитријевић, 2011, стр. 64). Аутор Предраг Димитријевић истиче да већина база података које се воде у оквиру правноинформационог система имају статус службене евиденције. Неке од ових евиденција правних података морају бити доступне онлајн.²⁴

Врста података која чини базу може бити различита – од библиографских података, именика, адресара, ауторских дела у целини или у изводима итд. Како је правна заштита база података настала са појавом компјутерске обраде података, електронске базе података, односно збирке електронски забележених и електронским путем приступачних података, нису једини, али су у пракси најчешћи облик заштите. Међутим, поједина национална законодавства ограничавају предмет заштите на тзв. електронске базе података, тј. збирке електронски забележених и електронски путем приступачних података (Миладиновић, 2009, стр. 254), али не и хрватско и српско законодавство. У том случају, појмом базе података изричито су обухваћени и материјали неопходни за њено функционисање, као што су речник, индекс или систем за добијање или приказивање информација (Љубојев & Варга, 2014, стр. 104; Миладиновић, 2009, стр. 254). Право базе података не обухвата компјутерски програм који се користи за њено стварање или рад.²⁵ У хрватском праву, такође, дефини-

²³ ЗАСП чл. 138, ст. 2.

²⁴ Правне базе података обухватају правне норме и правне одлуке у пуном тексту, а правна литература библиотечке податке и све више пун текст чланака и књига (Димитријевић, 2014, стр. 64–65).

²⁵ Уп. Директива 96/9/ЕЗ, чл. 1, ст. 2.

ција појма базе података искључује компјутерски програм употребљен у стварању или употреби базе података (Zlatović, 2009, стр. 46). Базе података сачуване на ЦД-у, ДВД-у и другим медијима могу се заштити (Zlatović, 2009, стр. 60). Сматра се да предмет заштите овог сродног права не обухвата телесни носач базе података, на пример, ЦД на коме се налазе подаци (Schneider, 1998, p. 556).

Опште је прихваћено да ако се ради о бази података која је ауторско дело збирке, она ће бити предмет заштите у оквиру ауторског права. У том случају, уколико одређена база података представља, по својој садржини, ауторско дело, онда имамо ауторска права аутора базе података и право призвођача базе података као сродно право (Бесаровић & Жарковић, 1998, стр. 221). Према томе, право произвођача базе података, као сродно право,²⁶ намењено је превасходно заштити база података које не испуњавају услове за ауторскоправну заштиту јер нису оригинални. Стога се у теорији оправдано сматра да база података није предмет заштите зато што је резултат духовног стваралачког рада, већ зато што је резултат привредног подухвата који је потребно заштитити од нелојалне конкуренције, што важи за све облике сродноправне заштите, сем за интерпретације (Марковић & Поповић, 2013, стр. 95; Миладиновић, 2009, стр. 254–255). „Право оправдава заштиту базе података идејом заштите инвестиција” (Бесаровић, 2011, стр. 377).²⁷

Субјект права

Субјект заштите је произвођач базе података. Произвођач базе података је физичко или правно лице које је сопственим средствима и у сопственој организацији сачинило одређену базу података тако што је у квалитативном или квантитативном смислу учинило значајно улагање у прибављање, проверу или презентацију њеног садржаја. Према томе, субјект заштите је привредни субјект, ради се о „јед-

²⁶ Термин *сродна права* представља превод термина са немачког – *Werwandte Schutzrechte*, у француском језику то су суседна права – *Droits voisins*, на енглеском језику то су такође суседна права – *Neighbouring Rights*, а на италијанском се називају конексним правима – *Dritti connessi*.

²⁷ „Заштитом *sui generis* права коју пружа Директива 96/9 особама које су показале иницијативу и преузела ризик улагања у облику људских, техничких и/или финансијских средстава ради стварања и функционисања базе података жели се осигурати поврат те инвестиције на начин да се она заштити од неовлаштеност присвајања резултата те инвестиције” (видети пресуде од 9. 11. 2004, *The British Horseracing Board i dr.*, C-203/02, Зб., стр. I-10415, т. 32 и 46; *Fitures Marketing*, C-46/02, Зб. стр. I-10365, т. 35; као и пресуду од 9. 10. 2008, *Directmedia Publishing*, C-304/07, Зб., стр. I-7565, т. 33). Према: пресуди од 19. 12. 2013 – Предмет C-202/12 INNOWEB. ECLI: EU: C:2013:850.

ној врсти привредне делатности” (Милић, 2000, стр. 197), а право произвођача базе података штити његове привредне интересе (Марковић & Поповић, 2013, стр. 95; Миладиновић, 2008, стр. 254). Штити се инвестиција, која је уложена у стварање базе података, штити се „имовинско право произвођача базе података” (Миладиновић, 2009, стр. 255). Из тога произлази чињеница да произвођач базе података има само имовинска права искључиве природе. Наш законодавац предвиђа да ако је произвођач користио туђа средства за прављење базе, онда је неопходно да је он то учинио на сопствени економски ризик.

Као и у хрватском праву, базе података које задовољавају критеријуме да буду ауторско дело предмет су ауторског права и припадају аутору, а то може бити само физичко лице. За разлику од тога, оне базе података за чију израду није потребан интелектуални стваралачки рад, али је потребно знатно улагање било у средствима, уложеном времену или труду – објекат су Самосталног субјективног права – права произвођача база података, а припадају лицу које је инвестирало у њихов настанак (Gliha, 2006b, 93–114). То могу бити како физичка тако и правна лица.

Садржина права

Субјективно право заштите произвођача базе података састоји се од искључивих апсолутних овлашћења имовинске природе. Садржину права произвођача базе података чине његова искључива овлашћења да другоме забрани или дозволи следеће: прво је овлашћење на повремено или стално *умножавање*, било којим средствима базе података у целини или њених битних делова, за било коју намену и у било којој форми.²⁸ Наредно је овлашћење на *стављање у промет и давање у закуп* примерака целе базе података или њених битних делова.²⁹ Тре-

²⁸ Ово овлашћење произвођача базе података односи се и на небитне делове базе података уколико су они предмет поновљеног или систематског коришћења које је у супротности са нормалним коришћењем те базе података или неразумно оштећују легитимне интересе њеног произвођача. Одредба ЗАСП члан 140а измењена је у односу на претходни *Закон о ауторским и сродним правима* ради усклађивања са Директивом 96/9/ЕЗ чл. 7.

²⁹ О појму стављања у промет, као и о исцрпљењу права детаљније о овом овлашћењу аутора: Марковић & Поповић, 2013; Миладиновић, 2009, стр. 216–217. Аутор је овлашћен да другоме забрани или дозволи стављање примерка свога дела у промет. У правној теорији постоји општеприхваћена дефиниција исцрпљења. У овом раду, под појмом *исцрпљења* овлашћења на стављање примерака дела у промет подразумеваћемо престанак овлашћења аутора, који је својом вољом пустио у промет примерке дела, или су то учинила друга лица са његовом дозволом да даље врши ово овлашћење.

ће је овлашћење на јавно саопштавање базе података на било који начин, укључујући јавно саопштавање жичним или бежичним путем, на начин који омогућава појединцу индивидуални приступ бази са места и у време које он одабере (Марковић, 2007). Ово овлашћење подразумева *повезивање базе података са компјутерском мрежом* тако да је типичан облик вршења овог овлашћења да се електронска база података преко рачунара „стави” (прикључи) на мрежу рачунара (нпр. интернет) тако да заинтересована лица могу да користе податке из ње са места и у време које они одаберу (Миладиновић, 2009). Квалитет звука, односно слике у дигиталном формату, комфор у одабиру времена и места када ће се одређеном садржају приступити, слобода избора садржаја и бројни други чиниоци – допринели су алокацији креативног садржаја из традиционалних оквира у савремено интернет окружење.³⁰

У ЗАСП Р. Србије одредбе које се односе на садржину права произвођача базе података не користе појмове *извлачење* података и *поновно коришћење*,³¹ већ појмове којима се означавају искључива овлашћења имовинске природе (*умножавање, стављање у промет*). Супротно томе, неки аутори сматрају да појмови које користи Директива 96/9/ЕЗ „нису случајно унети у овај европски акт, они одговарају специфичном предмету заштите који се у много чему разликује од ауторских дела као предмета ауторскоправне заштите”. Ауторка Јасна Пак зато предлаже да „*de lege ferenda* законске одредбе које се односе на заштиту неоригиналних база података требало би у потпуности усагласити са правилима садржаним у Директиви 96/9/ЕЗ, поготово што је развој информатичког тржишта од посебног значаја за економски развој земаље које још нису постале чланице ЕУ” (Пак, 2010, стр. 421).

Право *sui generis* се даје титулару базе података само ако може да докаже квантитативну и квалитативну инвестицију у базу података, тј. време и напор за прикупљање и сређивање података (Бесаровић, 2011). У теорији се истиче да уколико упоредимо сродно право издавача на накнаду за интерактивно чињење доступним одломака вести са сродним правом произвођача базе података, којим се такође штити интелектуално добро које се привредно искоришћава помоћу

³⁰ *Видео на захтев* представља сервис који кориснику омогућава да одређене мултимедијалне садржаје (музика, филм, телевизијске емисије) конзумира, не у реалном времену, када се они емитују, већ у накнадном, слободном изабраном тренутку (Kevin 2001, р. 274, наведено према: Радовановић, 2017, стр. 134).

³¹ Немачки *Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte* од 9. 9. 1965. (BGBl. I S. 1273), уз последње измене и допуне од 1. 9. 2017. (BGBl. I S. 3346) не користи појмове *извлачење* и *поновно коришћење*, већ појмове: *умножавање, стављање у промет* и *саопштавање јавности*.

компјутерског програма, уочава се једна крупна разлика.³² Титулар права произвођача базе података мора доказати да коришћење делова базе угрожава повраћај средстава инвестираних у њену израду. Насупрот томе, повреда права издавача на накнаду за интерактивно чињење доступним одломака вести постоји сваки пут када се преузима фрагмент туђег интелектуалног добра, истиче аутор Душан Поповић.³³ Зато закључује да „заштита привредног подухвата није била примарна и непосредна сврха прописивања облика сродноправне заштите издавача”³⁴ (Поповић, 2015, стр. 127).

Трајање права

У складу са Директивом 96/9/ЕЗ, право произвођача базе података траје 15 година од дана настанка базе података.³⁵ Ако је она током тог периода учињена доступном јавности, рок се рачуна од тог догађаја. Уколико база података током периода заштите претрпи битне промене као што су ажурирање или усавршавање или селекција садржаја базе података, онда се правна заштита нове верзије базе података продужава за још 15 година.³⁶ Рок се рачуна од 1. јануара године која непосредно следи за годином у којој се десио догађај релевантан за почетак рока.

Сматра се да, имајући у виду да база података по правилу мора стално да се саопштава и да се побољшава и ажурира да би била веродостојна, што резултира настанком нове верзије базе, нови рок

³² Повреда права произвођача базе података постоји у случају када треће лице без сагласности титулара права преузима квалитативно и квантитативно битан део садржине базе података, као и у случају када се преузима квалитативно и квантитативно небитан део садржине базе података, али се ти делови поновљено и систематски користе, што је у супротности с уобичајеним начином коришћења или неразумно оштећује легитимне интересе произвођача базе података (ЗАСП, чл. 138, уп. ст. 2; Директива 96/9/ЕЗ чл. 7). У теорији се сматра да „очигледна је интенција законодавца да тумачење ове одредбе усклади с тумачењем појединих критеријума из „теста у три корака” (TRIPS чл. 13) (Детаљније: Поповић, 2015, стр. 116–132).

³³ Пружаоци услуге интерактивног чињења доступним одломака вести и других сродних интелектуалних добара називају се и „агрегаторима вести” (енгл. *news aggregators*). Свакако најпознатији интернет сервис који пружа овакву услугу је *Google News*. „Титулар не мора доказати да услед радњи ’агрегатора вести’ не може повратити инвестицију” (Поповић, 2015, стр. 127).

³⁴ Westkamp, 2013, р. 241–250. према Поповић, 2015, стр. 127.

³⁵ Директива 96/9/ЕЗ чл. 10

³⁶ Аутор Миладиновић као битне промене у селекцији или уређењу садржаја базе података сматра додавање, брисање или поправљање целе базе података или дела садржаја базе података, који за резултат имају „нову верзију базе података” (Миладиновић, 2008, стр. 255).

од 15 година поново почиње да тече, тако да је *de facto* заштита стална (Пак, 2010, стр. 422). Неки аутори сматрају да „Због тога монопол произвођача базе који је извесно уложио значајна средства, али није сачинио ауторско дело је моћнији од свих монопола права интелектуалне својине”.³⁷ Према томе, „право може трајати потенцијално стално” (Derclaye, 2008б, р. 5).

У хрватском и у српском праву право произвођача базе података постоји независно од подобности конкретне базе података или њеног садржаја за ауторскоправну или другу заштиту, и у складу је са Директивом 96/9/ЕЗ.³⁸

ЗБИРКА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

С обзиром на то да база података може да буде збирка у смислу ауторског дела, за разумевање ових одредби битно је ово нагласити. У српском праву, али и хрватском праву, у овом случају она је предмет заштите у оквиру ауторског права.³⁹

Збирка је врста ауторског дела које се састоји од скупа већ постојећих ауторских дела, или њихових делова или других података. У смислу ауторског права, да би овакав скуп могао бити збирка, неопходно је да збирка испуњава опште услове који се постављају за сва ауторска дела, а посебно мора да испуњава услов *оригиналности*.⁴⁰ Базе података које могу бити предмет заштите ауторског права су оне које по избору или распореду своје грађе представљају

³⁷ Caron C., *Droit d' auteur et droits voisins*, 2006. р. 468. Наведено према: Пак, 2010, стр. 422.

³⁸ Директивом 96/9/ЕЗ. чл. 7, ст. 4.

³⁹ Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела утврђује правило да збирке књижевних или уметничких дела као што су енциклопедије и антологије које због избора и уређивања њиховог садржаја представљају духовне творевине, треба заштити као такве без повреде ауторских права на сваком делу које је део такве збирке (чл. 2, ст. 5 Бернске конвенције).

⁴⁰ У ауторском праву земаља које припадају европскоконтиненталном правном кругу, оригиналност се (нем. *originalität*, франц. *originalité*, итал. *carrattere creativo*) повезује са креативношћу. Дакле, да би нека интелектуална творевина могла да буде ауторско дело, мора бити одраз задовољавајућег нивоа ауторовог креативног стваралаштва, тј. мора имати задовољавајући ниво креативности (нем. *gestaltungshöhe*) (Kunda & Matanovac-Vučković, 2010, стр. 88). За разлику од већине земаља које припадају европско-континенталном правном кругу, у земљама англосаксонског правног круга захтев креативности у ауторском праву је изражен у мањој мери. Ту се оригиналност повезује с ауторовим вештинама (знањем) и радом (трудом) уложенима у стварање дела. У неким случајевима дело може бити оригинално и онда када је уложен само знатан рад, а не и ауторова вештина (Garnett, Davies & Hartbottle, 2005, р. 119; наведено према: Kunda & Matanovac-Vučković, 2010, стр. 88).

интелектуалну својину (Бесаровић, 2011, стр. 254). Такве базе података, према Директиви 96/9/ЕЗ, морају се штитити одредбама ауторског права.

Услов оригиналности биће испуњен и збирка ће бити ауторско дело ако је њен творац испољио своје индивидуалне стваралачке особености приликом избора, распореда и организације грађе од које се збирка састоји (Марковић & Поповић, 2013, стр. 45). Када би се то учинило „без икаквог интелектуалног напора или уношења ауторске индивидуалности, то би пре свега био један технички посао, а не духовна творевина”.⁴¹ Према томе, да би уживала заштиту, структура мора бити оригинална, а оригинална је ако размештај података у бази представља резултат *креације* аутора базе података (Бесаровић, 2011, стр. 377).

У хрватском праву, такође, ауторско право на описаним предметима постоји ако је реч о творевинама које имају индивидуални карактер и производ су интелектуалног рада аутора, односно морају имати одређени ниво креативности, која се испитује у сваком конкретном случају. Сматра се да се у стварању тих дела могу користити све могућности техничке помоћи, али као резултат мора бити препознатљив ауторов креативни допринос. Није могуће штитити ауторским правом творевине које су искључиво „рачунално генерисане” (Matanovac-Vučković & Kanceljak, 2018, стр. 373). Притом ови аутори сматрају да „*sve ovo upućuje da podatak kao takav nije i ne može biti zaštićen autorskim pravom jer sam za sebe ne udovoljava pretpostavkama za autorskopravnu zaštitu.*”⁴² (Matanovac-Vučković, 2018, стр. 373).

Најчешћи примери ауторског дела збирки су: енциклопедије, зборници радова, збирке цитата, поезије и прозних дела, годишњаци, збирке сабраних дела, збирке музичких дела, збирке судских одлука, збирке база података и сл. У новије време интерактивна дела, мултимедијална и др. периодичне збирке су: календари, часописи и сл.⁴³

Као што је већ речено, аутор је према ЗАПСП, али и ЗАСП, увек физичко лице које је ауторско дело створило. Правно лице не може бити аутор и никада није изворни носилац ауторског права према ЗАПСП и ЗАСП. То начело примењује се (уз одређене ретке изузетке у појединим ситуацијама) у државама које припадају европском континенталном правном кругу, како германском тако и роман-

⁴¹ Пресуда Врховног суда Хрватске, Гж. 809/81, од 22. 11. 1984. *Преглед судске праксе*, Загреб, бр. 25, стр. 85–87 (наведено према: Миладиновић, 2009, стр. 194).

⁴² Ауторке Romana Matanovac-Vučković & Ivana Kanceljak истичу да „*podatak je u ovome smislu običan podatak. Informacija u kontekstu prava na ponovnu uporabu podataka bitno širi pojam koji obuhvaća i autorska djela i predmete srodnih prava*” (2018, стр. 373).

⁴³ Аутор збирке се по правилу означава као уредник.

ском. Ипак, англосаксонски правни круг земаља омогућује да у неким ситуацијама ауторско право изворно припада правном лицу које је заслужно за стварање ауторског дела због својих материјалних и организацијских улагања у настанак таквог дела⁴⁴ (Kunda & Matanovac-Vučković, 2010, стр. 95–97).

Овде треба напоменути да, према чл. 8, ст. 2. т. 1 ЗАПСЦ, службени текстови из законодавствене области, управе и судства (закони, уредбе, одлуке, записници, судске одлуке и сл.) и друга службена дела, као и њихове збирке, које су објављене у циљу службеног информисања јавности, нису заштићене ауторским правом.⁴⁵ Иако се у теорији сматра да би по свом садржају вероватно у највећем броју случајева могле бити ауторска дела, те су творевине на основу закона искључене из ауторскоправне заштите (Matanovac-Vučković & Kanceljak, 2018, стр. 377).

На крају треба истаћи да аутор збирке има субјективно ауторско право на збирку.⁴⁶ Уколико је у питању збирка која се састоји од ауторских дела која уживају ауторскоправну заштиту, личноправна и имовинскоправна овлашћења аутора, дела интегрисана у збирку ни на који начин не смеју бити повређена и аутор збирке, односно уредник, мора их поштовати у сваком погледу. То значи да ако ауторско дело које је саставни део збирке није објављено, не сме бити објављена ни збирка, уколико за то није прибављена дозвола аутора

⁴⁴ Аутор може располагати својим ауторским правом омогућавајући другима право искоришћавања у државама германског правног круга, које негују монистичко начело или преносом права искоришћавања у државама романског правног круга, које негују дуалистичко начело (детаљније: Kunda & Matanovac-Vučković, 2010, стр. 95–97).

⁴⁵ Слично у Немачкој, према чл. 5. *Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte*, службена дела, као што су закони, уредбе, службене одлуке, нису заштићена ауторским правом. У француском *Code de la propriété intellectuelle* (Journal officiel n. 92-597 од 1. 6. 1992, уз последње измене и допуне из 8. 6. 2018) нису регулисане незаштићене творевине на начин како је то учињено у хрватском и немачком праву, али опште је прихваћено схватање да су службена дела попут прописа и судских одлука изузета из ауторскоправне заштите.

⁴⁶ У нашој ауторскоправној теорији се износи да „иако у правној теорији и законодавству данас преовлађује монистички концепт правне природе субјективног ауторског права, према којој се субјективно ауторско право састоји од две основне групе овлашћења, у ЗАСЦ, у делу о садржини субјективног ауторског права уместо о овлашћењима, говори се о правима” (Спаић, 1995; Марковић & Миладиновић, 2008). Зато се сматра следеће: „На тај начин ствара се утисак да је реч о два посебна права, што је схватање дуалистичке теорије, а не о јединственом праву са више овлашћења” (Миладиновић, 2009, стр. 208). С обзиром на то да је у питању *јединствено право са више овлашћења*, определићемо се такође да, уместо личних и имовинских права, користимо термин *овлашћења*.

дела.⁴⁷ Такође, дела која се интегришу у збирку не смеју се мењати (нпр. скраћивати) без сагласности аутора.⁴⁸ Што се тиче личноправних овлашћења, аутор дела интегрисаног у збирку има право да захтева да приликом коришћења збирке буде назначено његово име, може се супротставити недостојном коришћењу свог дела интегрисаног у збирку и може вршити своје право покајања. Аутор дела интегрисаног у збирку има и имовинскоправна овлашћења која обавезују аутора збирке да исплати одговарајућу накнаду аутору дела интегрисаног у збирку за сваки облик искоришћавања збирке (Миладиновић, 2008, стр. 194).

ЗАКЉУЧАК

Поред хармонизације, у оквиру ЕУ ствара се и унификација прописа у овој области. Данас је у ЕУ у већој мери одмакао процес хармонизације националног законодавства од процеса унификације. Земље чланице ЕУ посебану пажњу посвећују адекватној правној заштити права интелектуалне својине. То подразумева не само усвајање одговарајућих законских решења већ и њихово спровођење у живот, али и подизање свести грађана о значају права интелектуалне својине на знатно виши ниво. Ипак, без обзира на то што је хармонизација прописа превасходно услов за чланство у ЕУ, очигледно је да усвојени акти у оквиру ЕУ представљају добру основу да се у националне прописе земаља кандидата уграде сва она решења која су очигледно добра, уз претпоставку и њихове имплементације.

У праву ЕУ, ова област је хармонизована одредбама Директиве 96/9/ЕЗ. У хрватском праву је регулисана у складу са Директивом 96/9/ЕЗ, која има за циљ да пружи уједначену заштиту произвођачима база података. У Републици Србији, ЗАСП је усклађен са Директивом 96/9/ЕЗ.

На тај начин, право произвођача базе података, као сродно право, односно *sui generis*, искључиво је право које овлашћује свог носиоца да другоме забрани или да му дозволи да користи одређену базу података, тј. збирку уређених и систематизованих података, ауторских дела или других материјала који су доступни електронским или другим путем. Према томе, субјект заштите је произвођач базе података, лице које је учинило значајно улагање у прибављање, проверу или презентацију њеног садржаја. За разлику од ауторског права, то може бити и правно и физичко лице. Његово је искључиво

⁴⁷ О овоме се мора водити рачуна јер се објављивање збирке сматра истовремено и објављивањем дела који су саставни део збирке.

⁴⁸ Без дозволе аутора не смеју се вршити адаптације, аранжмани и друге прераде база података (чл. 12. Бернске конвенције) (Бесаровић & Жарковић, 1998, стр. 329).

овлашћење да другоме забрани или дозволи: повремено или стално умножавање базе података у целини или у њеним битним деловима, за било коју намену или у било којој форми; стављање у промет и давање у закуп примерака целе базе података или њених битних делова и повезивање на компјутерску мрежу и сваки други облик јавног саопштавања базе података у целини или њених битних делова. Његово право траје 15 година од дана настанка базе података. Ако је она током тог периода учињена доступном јавности, рок се рачуна од тог догађаја. Једино уколико база података током периода заштите претрпи битне измене, рок трајања заштите се продужава за наредних 15 година од ажурирања.

Међутим, уколико испуњава услове оригиналности, база података се може штитити у оквиру ауторског права, а као сродно право, кроз заштиту уложене инвестиције. Збирка је врста ауторског дела које се састоји од скупа већ постојећих ауторских дела, или њихових делова или других података. Да би се такав скуп могао сматрати збирком, неопходно је да испуњава опште услове који се постављају за сва ауторска дела, а посебно мора да испуњава услов оригиналности. За разлику од сродног права, аутор збирке има субјективно ауторско право на збирку.

Како је област интелектуалне својине врло динамичан аспект људског друштва, посебно у ери дигитализације, постојеће стање ауторскоправног уређења ће се и даље мењати.

ЛИТЕРАТУРА

- Adamović, J., Dika, M., Gliha, I., Josipović, I., Kuterovac, L.J., Matanovac, R., Rački Marinković, A., Sučić, T., Topić, Ž. (2006). *Hrvatsko pravo intelektualnog vlasništva u svjetlu pristupa Europskoj uniji [Croatian intellectual property right in light of the European Union's approach]*. Zagreb: Državni zavod za intelektualno vlasništvo i Narodne novine.
- Adamović, J., Blažević, B., Cvetić, A., Gliha I., Kunda I., Matanovac R., Matešić S., Parać K., Rački Marinković A., Šiša Hrlić M., Topić Ž., Vuković G., Zatezalo S. (2007). *Prilagodba hrvatskog prava intelektualnog vlasništva europskom pravu [Adaptation of Croatian Intellectual Property Rights to European Law]*. Zagreb: Državni zavod za intelektualno vlasništvo i Narodne novine.
- Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex IC, Legal Instruments-Results of the Uruguay Round vol. 31, 33 I.L.M. 81 (1994) [TRIPS Agreement].
- Bainbridge, D. (2007). *Intellectual Property*, Harlow.
- Bently, L. & Sherman, B. (2004). *Intellectual Property Law*, 2 ed. Oxford: Oxford University Press.
- Бесаровић, В. (2011). *Интелектуална својина [Intellectual Property]*, Београд.
- Бесаровић, В. & Жарковић, Б. (1998). *Интелектуална својина – међународни уговори [Intellectual property - international contracts]*, Београд: Досије.

- Beunen, A. (2007). *Protection for databases, the European database Directive and its effects in the Netherlands, France and the United Kingdom*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen.
- Cornish, W. & Llewelyn, D. (2007). *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*, 6 ed. London: Sweet & Maxwell,
- Derclaye, E. (2008a). Does the Directive on the Re-use of Public Sector Information Affect the State's Database Sui Generis Right?, in: Gaster, J.; Schweighofer, E.; Sint, P. (eds.), *Knowledge Rights – Legal, Societal and Related Technological Aspects*, Austrian Computer Society.
- Derclaye, E. (2008b). *The Legal Protection of Databases: A Comparative Analysis*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Derclaye, E. (2007). Database sui generis right: the need to take the public's right to information and freedom of expression into account, in Macmillan F. (ed.): *New Directions in Copyright Law, Vol. V*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Derclaye, E. (2005). The European Court of Justice Interprets the Database Sui Generis Right for the First Time, *European Law Review, Vol. 30*, 420 – 430.
- Derclaye, E. (2002). What is a Database? A Critical Analysis of the Definition of a Database in the European Database Directive and Suggestions for an International Definition, *The Journal of World Intellectual Property, Vol. 5 /6*, 981–1011.
- Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases, Official Journal No. L 77 of 27 March 1996.
- Димитријевић, П. (2011). *Право информационе технологије, Internet Law*, Ниш, НИ: Центар за публикације Правног факултета у Нишу.
- Дракулић, М. (2000). *Основи компјутерског права [Basics of computer law]*, Београд.
- Cooper Dreyfuss R. C. & Pila J. (2018), *The Oxford Handbook of Intellectual Property Law*, , Oxford: Oxford University Press.
- Gaster, J. (2000). The EC sui generis right revisited after two years: a review of the practice of database protection in the EU Member States, *5 Communications Law 87*.
- Garnett, K., Davies, G. & Hartbottle, G. (2005). *Copinger and Skone James on Copyright*, 15. ed., London: Sweet & Maxwell.
- Gliha, I. (2017). Pregled hrvatskog autorskopavnog poretka [Review of Croatian copyright law], u: Barbić, J. (ur.), *Zaštita intelektualnog vlasništva [Protection of Intellectual Property]*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 19–51.
- Gliha I. (2006a). Pregovori Republike Hrvatske i Europske Unije iz područja autorskog prava [Negotiations between the Republic of Croatia and the European Union in the field of copyright], *Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, 7*.
- Gliha, I. (2006b). Pravna zaštita baza podataka [Legal protection of databases], u: Matanovac, R. (ur.), *Hrvatsko pravo intelektualnog vlasništva u svjetlu pristupa Europskoj uniji [A critical review of the related rights protection of the publisher: the protection of an economic or cultural enterprise]*. Narodne novine, Zagreb, 93–114.
- Gliha, I. (2002). Razvoj autorskog prava u Europskoj zajednici [The development of copyright in the European Community], u: Gavela, N., Alinčić, M., Hrabar, D., Gliha, I., Josipović, T., Korać, A., Baretić, M., N. S., *Europsko privatno pravo, [European private law]*. Zagreb.
- Henneberg, I. (2004). Utjecaj teorija o pravnoj naravi autorskog prava na zakonodavstva o autorskom pravu s posebnim osvrtom na hrvatsko zakonodavstvo [The influence of the theory on the legal nature of copyright law on copyright legislation, with a special focus on Croatian legislation], *Zbornik hrvatskog društva za autorsko pravo, Vol. 5*, 1–9.

- Hugenholtz P. B (2001). The new database right: early case law from Europe, Fordham University School of Law *Ninth Annual Conference on International IP Law & Policy*, New York, 19-20 April.
- Hugenholtz P. B (2000). Implementing the Database Directive', in: Jan J.C. Kabel and Gerard J.H.M. Mom (eds.), *Intellectual Property and Information Law - Essays in Honour of Herman Cohen Jehoram*, The Hague/London/Boston.
- Jug Duraković M. (2009). Pregled razvoja autorskog prava u Republici Hrvatskoj s naglaskom na promjene uvjetovane usklađivanjem sa pravnom stečevinom EU [Review of the development of copyright in the Republic of Croatia, with emphasis on changes caused by harmonization with the EU acquis], *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 46/3, 613–630.
- Kevin, Z. (2001). Internet-based Distribution of Digital Videos, The Economic Impacts of Digitization on the Motion Picture Industry, *Electronic Markets*, 11/4.
- Kunda, I. & Matanovac Vučković, R. (2010). Raspolaganje autorskim pravom na računalnom programu-materijalopravni i kolizijskopravni aspekti [Disposing of copyrights on a computer program -material and collision-related aspects], *Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka (1991)* Vol. 31, br. 1, Suppl., 85–132 (2010).
- Љубојевић, Н. & Варга, С. (2014). *Заштита компјутерског програма са основама Ауторског и Патентног права* [Protecting a computer program with the basics of Copyright and Patent Law], Универзитет у Новом Саду, Технички факултет „Михајло Пупин”, Зрењанин.
- Марковић, С. (2017). Онлајн емитовање и реемитовање радио и ТВ програма у ЕУ [Online broadcasting and re-broadcasting of radio and TV programs in the EU], у *Интелектуална својина и Интернет [Intellectual Property and the Internet]*, Поповић Д. (ур.) Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, 79–93.
- Марковић, С. & Поповић, Д. (2013). *Право интелектуалне својине [Intellectual Property Law]*, Београд, БГ: Правни факултет у Београду.
- Марковић, С. (2007). *Право интелектуалне својине [Intellectual Property Law]*, Источно Сарајево.
- Марковић, С. & Миладиновић, З. (2008). *Ауторско право и сродна права [Copyright and related rights]*, Правни факултет, Крагујевац.
- Marcowitz-Bitton, M. (2015). Commercializing Public Sector Information, *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, Vol. 97/3, 412 – 441.
- Миладиновић, З. (2010). Усаглашеност прописа о заштити ауторских права Републике Србије са правом ЕУ [Compliance of the regulations on the protection of copyrights of the Republic of Serbia with EU law]. (ур.) Д. Димитријевић, Б. Миљуш (прир.) у *Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније [in Harmonization of the legislation of the Republic of Serbia with the law of the European Union]*, Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Миладиновић, З. (2009). *Право интелектуалне својине [Intellectual Property Law]*, Крагујевац, КГ: Правни факултет у Крагујевцу.
- Миладиновић, З. (2008). Заштита права интелектуалне својине у ЕУ – стање и перспективе [Protection of intellectual property rights in the EU situation and perspectives], (ур.) Петрушић Н., у Тематском зборнику радова: *Пристап правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије [Access to justice - instruments for the implementation of European standards in the legal system of the Republic of Serbia]*, књига четврта, Ниш: Центар за публикације (Лого).

- Matanovac, R. & Kanceljak (2018). Pravo na ponovnu uporabu informacija javnog sektora prema autorskom pravu i srodnim pravima – sukob javnopravnog i privatnopravnog načela [Right to re-use public sector information related to copyright and related rights - conflict of public law and private law principles], *Zbornik PFZ*, 68, (3-4) 367–396.
- Matanovac, R. (2007), Novela Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2007. godine – rezultat druge faze usklađivanja s pravnom stečevinom Europske unije u području prava intelektualnog vlasništva [Amendment of the Law on Copyright and Related Rights from 2007 - the result of the second phase of alignment with the *acquis communautaire* in the field of intellectual property rights], *Novi informator*, 56, 1–3.
- Милић, Д. (196). *Коментар Закона о ауторским и сродним правима, са судском праксом и међународним конвенцијама и уговорима* [Commentary on the Law on Copyright and Related Rights, with case law and international conventions and treaties], Београд.
- Murray, A. (2013). *Information Technology Law: The Law and Society*, second edition, Oxford: Oxford University press.
- Ofak, L. (2015). Pravo na pristup informacijama o okolišu – mjerodavni propisi za rješavanje zahtjeva i definicije, [The right to access environmental information - relevant regulations for the elimination of applications and definitions] u: Britvić Vetma, B.; Boban, M. (ur.), *Zbornik radova – Pravo na pristup informacijama i zaštita osobnih podataka*, [Right to access information and protection of personal data]. Pravni fakultet, Split, 199–227.
- Пак, Ј. (2010). Правна заштита базе података [Legal protection of databases], Научни скуп *Синергија 2010*.
- Поповић, Д. (2015). Критички осврт на сродноправну заштиту издавача: заштита привредног или културног подухвата [A critical review of the related rights protection of the publisher: the protection of an economic or cultural enterprise], *Анали Правног факултета у Београду*, 1, 116–132.
- Радовновић, С. (2017). Ауторскоправни аспекти прекограничне преносивости интентетских (онлајн) садржаја [Copyright aspects of cross-border portability of internet (online) content], у Поповић Д, (ур), у *Интелектуална својина и Интернет*, [Intellectual Property and the Internet], Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Rosler, B. D. (1995). The European Union's Proposed Directive for the Legal Protection of Databases: A New Threat to the Free Flow of Information, *Berkeley Technology Law Journal* (10) 1.
- Спаић, В. (1983). *Теорија ауторског права и ауторско право у СФРЈ* [Theory of Copyright and Copyright in the SFRY]. Загреб, Београд, Чаковец.
- Тодоровић, В. (2000). *Међународни уговори – Интелектуална и друга добра* [International contracts - Intellectual and other goods], Београд.
- Вукадиновић Д. Р. (2010). Уставни оквир хармонизације домаћих прописа и нека питања директне примене Споразума о стабилизацији и придруживању [The constitutional framework for the harmonization of domestic regulations and some issues of direct implementation of the Stabilization and Association Agreement], Д. Димитријевић, Б. Милуш (прир.) у *Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније* [Harmonization of the legislation of the Republic of Serbia with the law of the European Union]. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- WIPO Copyright Treaty, adopted Dec. 20, 1996, WIPO Doc. *CRNR/DC/94*, 36 I.L.M. 65 (1997).

- Westkamp, G. (2013). The new German publisher's right – a violation of European Law? A comment“, *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 3, 241–250.
- Zlatović, D. (2009). *Pravo intelektualnog vlasništva u suvremenom digitalnom okruženju [Intellectual Property Law in a Modern Digital Environment]*. Zagreb: Vizura.
- Закон о ауторским и сродним правима (Службени лист СРЈ, бр. 24 (1998).
- Закон о ауторским и сродним правима (Службени лист СЦГ, бр. 61 (2004).
- Закон о ауторском и сродним правима (Сл. гласник РС, бр. 104 (2009), 99 (2011), 119 (2012) и 29 (2016) – одлука УС).
- Закон о ауторском праву (Народне новине, бр. 53 (91), 58 (93), 9 (99)-проч. 76 (99), 127 (99), 67 (01).
- Закон о ауторским правима и сродним правима (Народне новине, бр. 167 (2003), 79 (2007), 80 (2011), 125 (2011), 141 (2013), 127 (2014), 62 (2017), 96 (2018).

A COMPARATIVE OVERVIEW OF DATABASE MANUFACTURERS' PROTECTION OF RIGHTS IN THE CROATIAN AND SERBIAN LAWS

Nadežda Ljubojev^{1*}, Marijana Dukić Mijatović²

¹University of Novi Sad, Technical Faculty “Mihajlo Pupin”, Zrenjanin, Serbia

²University of Novi Sad, Faculty of Economics in Subotica, Subotica, Serbia

Summary

The subject of comparative legal analysis are the provisions on legal protection of databases in the applicable regulations in the Republic of Croatia and the Republic of Serbia and Directive 96/9/EC on the legal protection of databases. The aim of this paper is to use the comparative analysis of the Serbian and Croatian law to show the process of alignment with the EU law, especially to the degree of their harmonization in this area, with the help of international, European and domestic legal documents. The analysis used a historical legal and comparative legal method.

In the EU law, this area is harmonized with the provisions of Directive 96/9/EC. In the Croatian law, it is regulated in accordance with Directive 96/9 /EC, which aims to provide a uniform protection to the database producers.

In the Serbian law, the Law on Copyright and Related Rights is fully in line with Directive 96/9 /EC. Therefore, the authors analyze the right of database producers as a related right, sui generis, which is the exclusive right that empowers its holder to prohibit another or allow them to use a particular database, i.e. a collection of arranged and systematized data, copyright works or other materials that are available electronically or otherwise. Accordingly, the subject of protection is the database producer, the person who has made a significant investment in obtaining, verifying or presenting its content. It has the exclusive power to prohibit or permit another: the occasional or permanent reproduction of the database as a whole or in its essential parts, for any purpose or in any form; placing on the market and leasing copies of the entire database or its essential parts and connecting to the computer network and any other form of public communication of the database as a whole or its essential parts. Its rights last for 15 years since the date of the

database creation. Only if the database during the protection period suffers significant changes, the protection term expires for the next 15 years since the update.

However, if it fulfils the conditions of originality, a database can be protected under the copyright. Since the database can be a collection in terms of the copyright of the collection, the authors analyze the collection in the paper. The collection is a type of copyright work that consists of a set of already existing works, or parts thereof or other data. In order for such an assemblage to be considered a collection, both in the Serbian and Croatian laws, it is necessary that the collection meets the general conditions set for all copyright works, and in particular, it must fulfil the condition of originality. Unlike the related right to protect the committed investment, the author of the collection has a subjective copyright right on the collection.

The authors conclude that it is necessary to continue implementing the harmonized provisions in this area, with the note that this is a dynamic aspect of human society, especially in the digitalization era, and the current situation will continue to change.